

Els noms de “pala” a les roques, pedres, muntanyes i penyes

ANTONI JAQUEMOT BALLARIN

Societat d'Onomàstica

Quaderns de la Selva, 23 (2011), 135-139

Resum: En tota la geografia de parla catalana hi ha indrets on està representat el nom de *pala* en el sentit del títol, molts dels quals han estat interpretats com a ‘palomeres’ o ‘paloms’. El nom de *pala*, com a ‘pedra’, ja el trobem determinat en Estrabó i Plini amb els *palae*, *balux* i *palacurne*, aquest darrer ‘palet’ d’or. Joan Coromines no considera *pala* com a ‘pedra’ o ‘penya’, però reconeix que en diversos indrets hi té aquesta consideració, malgrat acceptar que *pala* vol dir ‘llosa’, nom de procedència preromana i la nostra paraula *palet*, ‘pedra erosionada’. S’exposen topònims que continguin *palomeres* i que són susceptibles de noms de roques, muntanyes, penyes i serres, seguint l’atles de l’Institut Cartogràfic de Catalunya i l’*Onomasticon Cataloniae* de Joan Coromines.

Paraules clau: onomàstica, toponímia.

Abstract: *In all over the Catalan-speaking area there is represented the name of pala, which has been interpreted as ‘palomera’ or ‘palom’. We find the name of pala as a ‘stone’ in the authors Strabo and Pliny in palae, balux, palacurne, this one means ‘rolling stone’ of gold. Joan Corominas does not consider pala as ‘stone’ or ‘rock’, but he recognizes that this is the consideration in many places, despite accepting that pala means ‘stone’, the name of pre-Roman origins and our word palet, ‘weathered stone’. It shows toponyms that contain word palomeres and mean ‘rock’, ‘mountain’, ‘cliff’ and ‘hill’, following the atlas of the Institut Cartogràfic de Catalunya and the Onomasticon Cataloniae of Joan Corominas.*

Keywords: *onomastics, toponymy, Joan Coromias, Onomasticon Cataloniae.*

En aquest treball intento demostrar com el nom ibèric ‘bala’ o ‘pala’ roman en la nostra toponímia, en diverses alteracions, amb el significat de “pedra”, “roca” i “penya”.

Estrabó, geògraf grec sota administració romana, anunciava que un ‘palae’ equivalia a mitja lliure de pes d’or. Caius Plini Segon dóna una relació de termes de mines i de minerals de noms autòctons entre els quals fa menció als ‘palacurnae’ “palets d’or” “pedretes d’or”.

El nostre “palet”, pedra erosionada, és un diminutiu de ‘pala’ “pedra” i “palan-gana” és una gaveta de garbellar les arenes auríferes per cercar palets.

De la relació que en fa Plini, apareix la variant ‘balux’ o ‘palux’, forma llatinitzada en un nominatiu *‘pal>palus’ que en acusatiu faria ‘palum’ i en conjunt *‘palomen’.

En la transliteració de la llengua ibèrica trobem els morfemes BALKARĀ, BALARĀ, BALAN, BALAKAN i BALAKERĀ que han de fer referència als ‘bala o pala’ descrits per Estrabó i Plini. El signe ibèric que descriu el fonema BA poden ser interpretats també com PA o MA.

En toponímia, el nom de “pedra” com a ‘pala’ ha romàs com a substrat fins als nostres dies amb competència amb altres denominacions preromanes com “roca” i “quer” junt amb derivats del llatí com ‘pinna’, ‘lapis’ i del grec ‘lithikós’.

El topònim Palera, poble i monestir de la Garrotxa situat sota la muntanya del Mont, va ser estudiat per Joan Coromines i exposa que el nom li ve de la pedra negra que es guarda al monestir. Explica que és una “llosa sepulcral” i que té relació amb altres ‘pala’ procedent de manifestacions religioses en una llengua precelta que ell anomena sorotàptic.

En cap moment relaciona el topònim amb “palet”, nom que ell creu sortit d’una mena de joc de procedència germànica, i no fa referència que el nom de Palera podria tenir relació amb la muntanya del Mont.

Nogensmenys, reconeix que, en diversos indrets, a formacions rocoses en donen el nom de ‘pala’. Aleshores, ho justifica per la possible aparença de la roca amb l’eina de la pala?

El topònim “pala” a l’*Onomàsticon Cataloniae*

Procedent de ‘pal’ i ‘pala’

Montpala (Poblet), tautològic: mont i pala (pedra)

Palanca (nom antic del Montseny, any 862)

Els Palestrins (serra del Pla de la Calma fins a Vilamajor)

Mola de Palanques (Els Ports)

Riu Palància   Faria referència a riu de pedres, palets

A la Ribera del Xúquer trobem al costat de ‘petra incisa’ ‘palanxisa’.

Palacroto “pedra clota” a Girona.

Los Paladrons a Sorita

Lo Peladró a Casserres
 Pal, colls de Pal
 Tossal de la Pala
 Pic Pala Alta, a Boí
 Pala Pedregosa a Cabdella
 Palà a Súria
 PALARUS (CIL. Nom personal en el Corpus d'Inscripcions Llatines).

Procedent de *'palum', acusatiu o pluralitat de conjunt, que produeix confusió etimològica popular o associativa de palom com a colom:

Serra Palomita
 Palamó (Horta d'Alacant)
 Barranc del Polomar al costat del Barranc de la Pedrera a Valldigna.
 Balomera i Palomera
 Palamós (El promontori d'El Pedró)
 Roques d'Empalomar (Bergadà)
 Punta del Palom (ara dels tudons) Begur
 Muntanya Paloma (Vall d'Albaida)
 Puig de Paloma (Ceuró)
 El Palomero muntanyes d'Erill

En la forma de 'bala'

Baladosa, La (Andorra)
 Balarma (vall deserta a Alacant)
 Balasanç (ermiteja de St. Esteve sobre unes penyes, Alacant)
 Balavert al Bergadà
 Balenyà (Balanyà) (al costat del Puigsagordi, turó de cingleres)
 Puig Ballador i Balador
 Balestui (Peremea)
 El puig Balandrau o Malandrau
 Pic Balaguer (dolmen "pedra dreta")
 Baltarga. Tossal i poble de la Cerdanya.
 Menhir del Palaus (l'Estrada, Agullana)
 Dolmen de Mas Baleta (la Jonquera)
 Dolmen de Gutina. Puig del Pal (Espolla)
 Blanes Blande>*Balante La muntanya de Sant Joan?
 Montblanc (Conca de Barberà)
 Turó del Roc Blanc (Terrassa)
 Collblanc, la Torrassa, coll procedent de colina, turó (Barcelonal'Hospitalet)
 Punta d'en Blanc (Calella Palafrugell)
 Punta del Blanc (Begur)

En la forma 'ball'; 'mall' (de llatinització prèvia)

Ballui

Penya Ballo a Àlaba (tautològic)

Les Penyes de Ballabriga, Osca (*bala abirka “començament de la penya”)

Ballarain, (Navarra i Guipúscoa), Ballarín, Osca, *Ballargain (sobre penya)

Los Mallos a Osca.

mallacans “pedres grans a la llera d'un riu” a la Ribagorça.

En la forma 'mal' (alternança de 'bal')

Pic Malero, Osca

Maladeta

Vignemale (Penyamal), tautològic

Puigmal (tautològic)

Malanyeu

Mont Malodes. Segons Rufus Aviè que podria ser el Montgrí o la Roca Maura

Montmalús

malecón Dic, moll de pedres.

“Pala” procedent de l'atles de l'Institut Cartogràfic de Catalunya**Cims**

Pic Palomer al Pallars

Pica La Palomèra a la Vall d'Aran

Serrat Palomera a Berga

Punta Palomeres al Bages

Turó de la Palomera a l'Alt Urgell

Cim de la Palomera a l'Anoia

Serres

Lo Palomer a la Noguera

Serrat de Palomera al Bages

Serrat de Palomera a la Noguera

Serrat de Baladret (baladret) Llúvia (Cerdanya)

Roques

Illa Palomar a la Selva

Sa Palomera (Blanes)

Roca Palomera al Pallars Jussà

Roca Palomera a la Noguera

El turó del poblat ibèric de la Palomera a la Garrotxa (Serra de Finestres)

S’hauran fet ultracorreccions de palom a colom com hem vist amb el cas dels tudons. El Pic de Colomers, però, pot procedir de ‘cúmulus’ igual que Comaloforno.

El nom de “pedra” per denominar una muntanya és freqüent: Matadepera “bosc de la péra” (Sant Llorenç de Munt). Turó de la Peira, Peramola, etc.

